

Staten i den Forstand, som har gjort det; det er Lovgivningsmagten, der har truffet en Foranstaltning; men, dersom det skal opstilles som en Grundsætning, at overalt, hvor Lovgivningsmagten har truffet en eller anden Foranstaltning, skal Statskassen træde til, som givende eller laanende for at hjælpe. Alle dem, der have lidt Noget ved Lovbestemmelsen, saa konie vi meget langt og navnlig bethydelig lænere, end vi nogenfinde for have været. Det er allerede paavist, at den Inddragning af Fæstegods, som finder Sted ved Høverforholdenes Ordning og ved Indtagelse til Fredskov, og som jo ligeledes skyldes Lovgivningsmagten, albrig har været antagen at medføre en saadan Forpligtelse for Staten til at hjælpe, som her er Tale om. Men vi have ikke alene at gjøre med Fæsteforholdene og Bondestanden; der er mangfoldige Forhold i Landet, hvor Lovgivningsmagten har grebet stærkt og radicalt ind, uden at man derfor i mindste Maade har anset det som en moralsk eller juridisk Pligt eller som en Billighed for Statskassen at træde til. Jeg skal ikke her tale om Næringsforholdenes Ordning, som greb meget stærkt ind og, i alt Fald forbigaaende, kan have gjort stor Forstyrrelse i mange Mænds Græns. Jeg skal heller ikke tale om saadanne Forhold, som vi endnu forleden beskæftigede os med, og hvor vi grebe stærkt ind i saadanne Forhold, der have udviklet sig under den tidligere bestaaende Tilstand til solelig Skade for Kroeiere. Men lad os tage, hvad der her ligger nær: Ordningen af Mølletrangen i sin Tid. Da Lovgivningsmagten vedtog Ophævelsen af Mølletrangen, erkjendte da Noget en Billighedsforpligtelse for Statskassen til at komme Møllerne til Hjælp med Noget, der lignede Gave eller Laan? Paa ingen mulig Maade, og det vilde da ogsaa være høist beynnderligt, om Staten paa den Maade vilde træde til. Thi, mine Herrer, det hele Princip, hvorfra man her gaar ud, er et Princip, som De laane fra en forsvunden Tid, fra det forløbne Aarhundrede, og som De nu vilde sætte ind midt i det 19de Aarhundrede, efter at vi i 20 Aar have været i Besiddelse af Grundloven og den frie Forfatning. Men det gaar ikke an. Det var

tidligere den høieste Lovgivnings- og Statsbestyrelsesviddom at understøtte med offentlige Midler snart store industrielle Foretagender, Fabriker og Manufacturer af den ene og den anden Art, snart omfattende Handelsforetagender, saaledes det asiatiske, det vestindiske og det grønlandiske Compagni, og dengang hændte det vel heller ikke saa sjældent, at Staten ogsaa, naar den paa Landbrugets Omraade vilde gennemføre en eller anden Foranstaltning, greb ned i sin vide og til en vis Grad bundløse Lomme og tog op deraf en Hjælp til Gennemførelsen af en saadan Foranstaltning. Det er derfor muligt, at der i det foregaaende Aarhundrede kan findes forskjellige Leiligheder, hvor Staten ogsaa, ligesom for Agerbruget er traadt til med Hjælp i Form af Laan eller Bidrag af den ene eller den anden Art. Men vi ere for lang Tid siden komne bort fra en Lære som den, at Staten skal træde direkte til og selv umiddelbart yde de enkelte Borgere sin Bistand; vi have forladt Industriet og Haandværk, vi have forladt Handel og Skibsfaart, og vi have sagt: I maae hjælpe Eder selv; vi give Eder Frihed til at gjøre Alt indenfor Lovens Grændser, men I maae selv med Eders egne Arme, Eders egne Kræfter, Eders egne Penge arbejde Eder frem, og vi ville ikke staae som den, der skulle yde Eder Hjælp og Haandskræning med det Eine eller det Andet. Hvorfor skal da Agerbruget og særlig Fæsteaagerbruget kunne træde op med Fordringer, som vi iøvrigt ikke anerkjende? Og hvorfor skal i vor Tid, da Alle tale om, at Stænderne ere forsvundne, „Fæstebondestanden“ idelig og idelig drages frem som en særlig privilegeret Stand, der har en fortrinlig Adkomst til Hjælp og Understøttelse af Staten? Det er en Selvmødtigelse, ligesom det er en Selvmødtigelse, naar vi høre ærede Medlemmer tale om, at Fæstetvangen er en for Bondestandens Bedsteindrettet Ordning — dog, for at være aldeles correct, skal jeg citere det ærede Medlem for Søra Amt's 2den Valgtreds, der er den, der har gjort denne Sætning saa stærkt gjældende. Han siger: „Bondestanden har en Ret til at besidde den fæstetvangelige Jord“, fremdeles „Den hele Fæstetvang, der ligger paa alle Bøndergaarde, er en høist vigtig Ret for Bon-